

Kittacincla malabarica tricolor (*Cittacincla tricolor*). Veldkenmerken: Zeer schuwe lijstersoort, die dichtbegroeide plekken in bosschen en elders bewoont. De lange staart, de kastanjebruine borst en onderkant, welke prachtig contrasteeren met het zwart van kop, keel en mantel, doen hem direct onderkennen van de andere Javaansche Turdidae. Trekt zijn staart, wanneer hij geagiteerd is, langzaam op en spreidt hem tevens eenigszins uit; er is dan veel wit zichtbaar; in dezen stand valt de blankwitte stuit ook sterk op. Hoort tot de allerbeste zangers op Java; de zang begint met eenige zacht ingezette tonen en zwelt ineens tot prachtige volle orgeltonen aan. Alarmkreet een hard en nijldig tik-tik-tik-tik, merkwaardig gelijkend op dien van de Europeesche roodborst (*Erithacus rubecula*).

Limpoeng, Mei — Juni 1927.

K. W. L. BEZEMER.

DE SEMPALWADAK: CRATAEVA NURVALA

We hadden — 't was verleden jaar Augustus — een tocht gemaakt door de djatibosschen benoorden Djombang, om den plosso (*Butea monosperma*) te zien bloeien en we hadden weer volop genoten van zijn schitterende bloemenpracht (fig. 1). Nu waren we in Mantoep aangekomen en stonden voor de keus: regelrecht via Lamongan naar huis, of nog even een omweg maken door 't djatibosch op de kalkheuvels van Ngimbang, langs den weg Mantoep — Kedongpring. We herinnerden ons van vroegere tochten, dat daar op botanisch gebied nog al veel te vinden is.

Al dadelijk aan 't begin, als men van den weg naar Lamongan naar links afslaat, komt men, vóór men het djatibosch bereikt, op een open terrein, gelegen om een bron aan den voet der heuvels. Zulke bronnen zijn er veel in dit heuvelterrein. Ze vallen

Fig. 1. Bloeiende takken van plosso: *Butea monosperma*

dadelijk in 't oog, doordat zoover het bronwater den bodem vochtig houdt, er een met de overige dorre omgeving sterk contrasteerende boomgroei is. Hier zijn het o.a. een paar prachtige randoe's (*Gossampinus heptaphylla* BAKH.), en een paar geweldige *Ficus*-soorten en daar tusschen werken zich talrijke rottanpalmen en andere lianen de hoogte in, kortom, nog een echt stukje natuur, dat ook in de koele schaduw onder die boomen heel wat moois verbergt. Ik noem slechts *Phaleria laurifolia*, *Tacca palmata*, een *Globba*-soort, *Ardisia humilis* en verscheidene aardige Acanthaceën.

Het hooger gelegen open terrein om dit boschje maakt er een fel contrast mee. Het is er verblindend licht en ondragelijk heet en het heeft daardoor ook een geheel andere flora dan de onmiddellijke omgeving der bron. Op deze zonnige terreinen zien we een heesterflora, voornamelijk bestaande uit wangen: *Olaæ scandens*, met vruchtjes, die zonder de vleezige, vergroote kelk wel aan eikels doen denken, *Brucea amarissima*, *Harrisonia paucijuga*, *Anomianthus auritus* en natuurlijk de overal voorkomende *Lantana camara*, en de mooie-bruinbladige, dichtbeklierde *Jatropha gossypifolia*. Ook troffen we hier nog aan een onbekende, die later door den heer BACKER werd gedetermineerd als *Champerea Griffithii*, een Olacacea pas eenige jaren geleden op Java ontdekt bij Gresik door wijlen den heer DORGELO. Deze heester heeft enkelvoudige, langwerpige bladeren, en zijdelings aan de takken geplaatste bloeiwijzen met dunne draadvormige assen en zeer kleine gele bloemen, die uitgroeien tot aardige geelbruine vruchten in dichte samengestelde trossen bijeengeplaatst. Elk vruchtje draagt op den top een spitsje, het stijlrestant.

Maar om dit interessante terrein was het ons ditmaal niet te doen. De *Phaleria*, die er 't grootste sieraad van is, bloeide nu niet (haar bloeitijd is de natte moesson) en wij wilden verderop, waar we weer hoopten terug te vinden een bijzonder mooie plant, daar vroeger eens aangetroffen, nl. de prachtige liaan: *Hiptage madablota*. 't Was bij een bruggetje geweest, dat we onder 't rijden werden getroffen door een enorm gezoem van bijen en nadat we hadden gestopt, zagen we bovenbedoelde plant, geheel overdekt met fijne roomkleurige bloesems, waarop duizenden bijen fakwamen.

't Was nu weer ongeveer in denzelfden tijd van 't jaar en dus hoopten we de *Hiptage* terug te vinden, maar hoe we ook uitkeken en langzaam lieten rijden, niemand van ons, die haar ontdekte en zeer teleurgesteld vervolgden we onzen weg, daar 't hoe langer, hoe zekerder werd, dat we de bewuste plaats al voorbij moesten zijn.

Maar wie zoekt, zal vinden, is het dan niet wat men zoekt, dan toch iets anders, dat werd ook nu weer bewaarheid en zelfs werden we eigenlijk door een nog mooier vondst schadeloos gesteld.

Midden op een in dezen tijd van 't jaar geheel ingedroogde sawah (we hadden ondertusschen het djatibosch al weer achter ons), zagen we een boompje, overladen met schitterende bloemen, geelwit met paars. 't Deed levendig denken aan een bloeiende peer of kers in de lente. Zooals het daar stond bladerloos, maar volop in bloei in dien fellen zonnebrand op den tot barstens uitgedroogden grond was het evenals de bloeiende plosso's en randoe's dezer streken een schitterend voorbeeld van de eigenaardige periodiciteit, die vele onzer tropische boomen uit de heete laagvlakte vertoonen, nl. uit hun rustperiode te ontwaken juist in den alledroogsten tijd van 't jaar en dan met een overdadige bloesemwielde, als wilden zij 't klimaat tarten, dat hen in dezen tijd alle vocht onthoudt.

We kenden het boompje niet, doch zagen aan den eigenaardigen stamper wel, dat het een lid van de familie der Capparidaceëen was. Een Inlander, die voorbij kwam, noemde het s e m p a l w a d a k. Deze mooie vondst maakte den heelen tocht goed en thuisgekomen werden de meegebrachte takken dadelijk in een vaas gezet en vormden een schitterend, bovendien ook heerlijk geurend bouquet. (fig. 2).

De determinatie gaf gelukkig geen moeilijkheden, 't kon niet anders zijn dan *Crataeva nurvala*.

Laat ons nu de bloemen eens wat nader bekijken. Zij staan in schermvormige trossen van circa 15 stuks aan het einde van de kale, kromme, ruwe, maar dunne takken. Elke bloem is langgesteeld, heeft vier korte, tongvormige kelkbladen en vier langgenagelde, witte kroonbladen, wat duidelijk in tiguur 2 te zien is. De plaat der kroonbladen is breed, rond en duidelijk generfd. Bij de oudere bloemen worden de kroonblaadjes geelachtig. Binnen de kroonbladen zien we 't voornaamste sieraad van de bloem: talrijke lange, paarse, wijduitstaande meeldraden met heldergele helmknoppen. Dan volgt naar binnen de stamper en deze ziet er oogenschijnlijk nog al eenvoudig uit. Het groene kopje bovenop houdt men voor den stempel, de lange paarse draad voor den stijl. Maar hoe vergist men zich dan! Dit blijkt al dadelijk, als men nu in de bloem naar 't vruchtbeginsel gaat zoeken. Er is daarvan op de gewone plaats geen spoor te vinden.

De zaak zit dan ook geheel anders in elkaar. Boven zeide ik reeds, dat deze stamper duidelijk den kenmerkenden bouw van den stamper der Capparidaceëen vertoont. Het vruchtbeginsel is hier niet zooals gewoonlijk onmiddellijk op den bloemboden ingeplant, of daarin zelfs weggezonken, maar wordt gedragen door een steel, een gynophoor. Wat men voor den langen stijl

Fig. 2. Bloeitak van sempalwadak: *Crataeva nurvala*

kon aanzien is de gynophoor die — als hij volkomen ontwikkeld is — bij *Crataeva* zelfs de meeldraden in lengte overtreft, al blijft hij in vele bloemen korter. En wat voor den stempel werd gehouden, is het kleine groene vruchtbeginsel, dat als een speldeknop boven op den gynophoor staat en slechts een uiterst kleinen, zittenden stempel heeft. In plaats van veilig diep verborgen te zitten binnen in de bloem, zooals bij de meeste planten, wordt hier het vruchtbeginsel hoog buiten de bloem geheven.

Het duidelijkst vertoont dit in de figuur de bloem rechts onder. Zoo zien we in deze Capparidaceëen-bloemen al weer gedemonstreerd, dat de natuur vaak in 't geheel geen behoefte vertoont aan de doelmatigheid, die wij aan vele van hare inrichtingen willen toeschrijven. Wij houden immers de plaatsing van het vruchtbeginsel binnen in de bloem voor zeer doelmatig en dit principe wordt nu hier geheel verlaten.

Hoe de vruchten zijn, kan ik U niet zelf vertellen, daar ons boompje er nog geen enkele droeg en wij er naderhand nog niet weer geweest zijn. Volgens de Schoolflora van BACKER zijn het langwerpige ronde doosvruchten met hoefijzervormige zaden, terwijl de bladeren, die wij ook nog niet gezien hebben, handvormig, drietallig moeten zijn.

Het merkwaardigste van deze bloemen is echter, dat ze eigenlijk nooit een gesloten knop vormen. Als ze nog lang niet op volle grootte zijn, zijn ze al open. Er waren geheel open bloempjes, die nog maar een paar mm groot waren, terwijl de volwassen bloem een middellijn heeft van 5 à 7 cm. Ook in dit opzicht toont dus onze *Crataeva* geen behoefte te hebben aan de doelmatigheid, die wij gewoonlijk toeschrijven aan het gesloten zijn tot een knop, zoolang de bloemdeelen nog niet uitgegroeid zijn.

Over de verspreiding der *Crataeva* lees ik bij HEYNE dat ze voorkomt over geheel Java beneden 100 m zeehoogte, vooral aan oevers van rivieren en waterlopen, vaak nabij de zee, soms verstrooid groeiend, dan weer in meerdere exemplaren bijeen, over het algemeen zeldzaam. Onze vindplaats midden op een sawah in heuvelachtig terrein diep in 't binnenland was dus nog al afwijkend. De plant kan tot 20 m hoog worden, ons boompje was nog niet hooger dan 3 à 4 m. De inlandsche naam der plant, die in Oost-Java s e m p a l w a d a k is, is ook de naam van een suikerfabriek in 't Malangsche; komt misschien in die streek de *Crataeva* wat meer voor dan elders of vond men daar een bijzonder mooi en groot exemplaar van deze plant zoodat een desa dien naam kreeg, waarnaar weer de suikerfabriek genoemd werd.

In de „Nuttige Planten van Nederlandsch Indië” van HEYNE staat vermeld, dat in Britsch Indië het hout van *Crataeva* in 't groot wordt gebruikt voor de lucifersfabricage.

S. J. GEERTS-RONNER.

EEN NIEUW ONKRUID

(*Cleome ciliata* Schum. et Thonn.)

Hoe langer hoe meer breidt zich op Sumatra's Oostkust een plant uit, die in 1923 door ons voor het eerst hier werd aangetroffen. Aangezien de mij beschikbare literatuur mij geen uitsluitsel gaf omtrent den naam, zond ik exemplaren ervan op aan den heer BACKER te Buitenzorg, die zoo welwillend was mij onmiddellijk te berichten, dat wij hier te doen hadden met een invoerling uit tropisch Afrika en wel met *Cleome ciliata*. Tevens meldde mij de heer BACKER, dat deze plant reeds eerder ter Oostkust was gevonden door den hortulanus van het filiaal van 's Lands Plantentuin te Sibolangit, den heer LÖRZING. Verder was de geschiedenis van *Cleome ciliata* op Sumatra niet na te speuren. Van geheel verder Indië is zij niet bekend, doch de heer BACKER meent, dat zij hier of daar op Java wel zou kunnen gevonden worden, zooals zij reeds in vele andere warme streken buiten ons Indië verwilderd is aangetroffen.

Sedert ik de bewuste plant in een tuin in Medan voor het eerst vond, ben ik geregeld bij bezoeken in het cultuurgebied op haar voorkomen gaan letten en inderdaad bleek toen deze plant over de geheele Oostkust voor te komen. Door haar weinig opvallenden habitus en vrij nietige, niet bijzonder sterk gekleurde bloemen bleek zij nog weinig opgemerkt te zijn. Men kan haar thans overal langs wegranden en zelfs in jong secundair bosch tusschen andere lage onkruiden vinden en plaatselijk is zij zelfs vrij algemeen tot zeer algemeen te noemen. Op groeiplaatsen,